

Asia Teoksen nimi

Hakija A

Annettu 14.5.1992

Tiivistelmä *A oli toimittanut eri henkilöiden kertomuksista kirjan, joka oli julkaistu nimellä "Steissi". B oli kirjoittanut nuorisoromaanin, joka oli myöhemmin julkaistu nimellä "Steissi". A:n kirjan nimi "Steissi" ei ollut niin itsenäinen ja omaperäinen, että se olisi saanut tekijänoikeussuojaa. A:n kirjan nimi "Steissi" ei ollut täysin yleisluontoinen nimi, vaan tekijänoikeuslain 51 §:ssä tarkoitettu kirjallisen teoksen nimi. B:n kirjan julkaissut kustannusyhtiö oli menetellyt tekijänoikeuslain 51 §:n vastaisesti julkaistessaan B:n kirjan Steissi-nimellä.*

SELOSTUS ASIASTA

Kirjailija A on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, onko A:n toimittaman kirjan nimi "Steissi" tekijänoikeuslain tarkoittama suojattu nimi.

Toiseksi A pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, onko tapauksessa rikottu tekijänoikeuslain 51 §:n määräystä, jonka mukaan kirjallista tai taiteellista teosta ei ole lupa saattaa yleisön saataviin käyttäen sellaista teoksen nimeä, että teos tai tekijä voidaan helposti sekoittaa aikaisemmin julkistettuun teokseen tai sen tekijään.

Lausuntopyynnössä todetaan, että A on tehnyt tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetun kirjallisen teoksen kirjan muodossa. Kirjan nimi on Steissi. Kirjan kustantaja on B ry. Kirjan on toimittanut A, joka on myös antanut kirjalle nimen. Kirjan kustannussopimus on tehty keväällä 1990. Kirja ilmestyi marraskuussa 1990. Kirja on lausuntopyynnön mukaan dokumentti ongelmissa olevista nuorista.

Lausuntopyynnön mukaan kirjailija C on tehnyt tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetun teoksen kirjan muodossa. Myös kyseisen kirjan nimi on Steissi. Kirjan kustantaja on kustannusosakeyhtiö D. Kirja on ilmestynyt marraskuussa 1991. Kirja on nuorisoromaani.

Hakija toteaa lopuksi, ettei C:n kirjan kustantaja ole pyynnöstä huolimatta suostunut muuttamaan kirjan nimeä toiseksi.

Kustannusosakeyhtiö D:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut kustannusosakeyhtiö D:lle tilaisuuden vastineen antamiseen. Kustannusosakeyhtiö D (jäljempänä D) toteaa vastineensa aluksi, ettei tekijänoikeus ulotu kirjan nimeen. D toteaa olleensa tietoinen yleisestä tulkinnasta, jonka mukaan teoksen nimi sellaisenaan, ilman tekijää ja ilman varsinaista teosta, ei voi kuulua tekijänoikeuslain tarkoittaman suojan piiriin.

D toteaa edelleen, että asiasta on olemassa oikeustapaus. Tapauksessa, jossa osapuolina olivat kirjailija Niilo Lauttamus ja elokuvaohjaaja Kauko Ruutsalo, raastuvanoikeus oli todennut suojaedellytysten pelkkään nimeen puuttuvan. Molemmat osapuolet olivat tyytyneet raastuvanoikeuden päätökseen.

D viittaa vastineessaan myös tapaukseen, jossa tavaramerkkirekisteriin merkittyä nimeä "Satumaa" oli käytetty kirjasarjassa. D:n mukaan keskuskauppakamarin ja osapuolten edustajat päätyivät samaan tulokseen kuin raastuvanoikeus.

Vastineessa todetaan, ettei samasta syystä ole puututtu yhteenkään samannimisen, jopa samaan kirjallisuudenlajiin kuuluvan teoksen julkaisemiseen. D toteaa kuvaamaansa puuttumattomuutta noudatetun, vaikka niin tekijöiden kuin kustantajienkin keskeisin tavoite on jo puhtaasti taloudellisista syistä välttää samannimisten teosten julkaisemista.

D toteaa myös, että A:n lausuntopyynnössä annetaan puutteellisesti ymmärtää, että C:n kirjan kustantaja ei suostunut muuttamaan C:n kirjan nimeä. Nimi olisi D:n mukaan voitu muuttaa, jos tieto olisi saatu aikaisemmin. A:n ottaessa yhteyttä D:hen kirja oli kuitenkin ollut jo tuotannossa, ja nimen muuttaminen olisi tuottanut kustannuksia. Näiden kustannusten korvaamiseen A tai A:n kirjan kustantaja eivät olleet suostuneet.

D muistuttaa, ettei A:n toimittama Steissi -niminen kirja ole luotua kirjallisuutta vaan koottua puhetta. Vastineessa todetaan, että mikäli C olisi A:n vaatimuksesta huolimatta kieltäytynyt kirjansa nimen muuttamisesta, ei kustantajakaan olisi siitä numeroa tehnyt vedoten siihen, että tekijänoikeus ei ulotu kirjan nimeen.

Vastineen mukaan A:lle ilmoitettiin tilanne ja todettiin, että D ilmoittaa kaupoille ja lehdistölle toisen samannimisen teoksen olemassaolosta. Näin myös tehtiin. D tarjoutui lisäksi järjestämään lehdistölle julkistamistilaisuuden, jossa myös A:lle olisi tarjottu mahdollisuus olla läsnä kertomassa kokoomateoksestaan. A ei vastineen mukaan ollut reagoinut tarjoukseen.

D korostaa, että nykyisin kirjojen nimien päällekkäisyyden estäminen, joka on kaikkien yleiskustantajien ensimmäinen pyrkimys, on hyvin vaikea tehtävä. Tämä johtuu siitä, että bibliografinen tietojärjestelmä ei toimi tyydyttävästi. D toteaa, että painettuja luetteloita ovat ainoastaan kustantajien omat ja Suomen Kustannusyhdistyksen vuosittaisluettelot, atk-tiedostoissa olevat tiedot kirja-alan tukkuliikkeiden myynnissä olevista teoksista ja Helsingin yliopiston kirjaston ylläpitämä ja osittain aukollinen nk. kansallisbibliografia. A:n teos ei esiinny Suomen Kustannusyhdistyksen tai kustantajien vuosittaisluetteloissa. D toteaa lisäksi, ettei mainittujen tiedostojen käyttö päällekkäisyyden estämiseksi ole ongelmatonta.

D toteaa edelleen, että juuri käsiteltävänä olevassa tapauksessa väite siitä, että tekijänoikeuslain tarkoittama suoja ulottuisi teoksen nimeen, on mahdoton. Tämä johtuu siitä, että A ei ole keksinyt sanaa tai nimeä vaan ottanut sen yleiseen kielenkäyttöön juurtuneesta sanastosta. D toteaa sanan "steissi" olevan yhtä yleinen, konkreettinen ja tekijänoikeudeton kuin sanojen "Helsinki", "Asema" tai "Isänmaa".

Aikaisemmin vastineessa esittämänsä viitaten D toteaa, ettei sen paremmin A:lla kuin C:llä voi olla luovaa tekijänoikeutta sanaan "steissi". Kumpikaan ei ole edes pyrkinyt luomaan mainetta yhdistelmällä "steissi" A tai "steissi" C samaan tapaan kuin esimerkiksi "mato" Valtonen tai "mölli" Keinonen.

D toteaa, että sen käsitys puheena olevasta tekijänoikeuslain kohdasta on sama kuin kaikkien muidenkin kustantajien: lainkohdan tarkoituksena on estää toisten teosten ratsastaminen käsitteiksi muodostuneilla, tekijän omasta luovuudesta syntyneillä yhdistelmillä kuten "Hurskas kurjuus", "Maa on syntinen laulu" tai "Vetää kaikista ovista". Mainitut yhdistelmät ovat D:n mukaan paitsi kirjailijan luovia oivalluksia myös siinä määrin käsitteitä, että niiden käytössä hyödyntämistarkoitus on ilmeinen.

D korostaa lopuksi olemassa olevaa ristiriitaa toisaalta lainsäädännön sisällä ja toisaalta itse käytännössä. Oikeudessa on tulkittu että nimi sinänsä ei ole suojattu, vaikka tekijänoikeuslain 51 § viittaa toiseen suuntaan. Toisaalta kustantajan perusintressi on välttää päällekkäisyyttä, vaikka edellytykset sen estämiseen ovat aukolliset ja vaivalloiset. D esittää käsityksensä, että nykykäytäntö on riittävä, koska liiketaloudellinen itsekkyys riittää todellisten ristiriitojen ehkäisyyn. Kaikki pyrkimykset kiristää nykyistä käytäntöä edellyttävät tietojärjestelmien kehittämistä tasolle, johon yksin tämän tarkoituksen vuoksi ei ole mitään perustetta.

Esittämiinsä perusteisiin viitaten D katsoo A:n lausuntopyyntöön vaatimuksiltaan aiheettomaksi.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Laissa mainitaan tekijänoikeussuojaa saavina teostyyppinä muun muassa kaunokirjalliset ja selittävät kirjalliset teokset. Myös teoksen osa on suojattu.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luojalle. Tekijänoikeus suojaa henkisen luomistyön tuloksia ja tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että luomistyön tuotteena syntynyt teos on itsenäinen ja omaperäinen eli se ylittää teostasoon. Teostasovaatimuksen katsotaan täyttyvän, jos kukaan muu kuin tekijä ei vastaavaan työhön ryhtyessään päätyisi täysin samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole mitään muita vaatimuksia. Teoksen ei siten tarvitse olla laadullisesti tai taiteellisesti korkeatasoinen saadakseen tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeuslain 5 §:ssä on kokoomateoksia koskeva säännös. Lainkohdan mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Henkilöllä, joka omaperäisellä ja luovalla tavalla on yhdistänyt eri teokset kokonaisuudeksi, on siten tekijänoikeus kokoomateokseen.

A:n kirjan "Steissi" pääosa koostuu henkilöiden kertomuksista, jotka A on toimittanut julkaisemista varten. Lisäksi kirjaan kuuluvat A:n kirjoittamat yhdeksän sivun pituinen johdantojakso ja kahden sivun pituinen slangisanasto. Kirjan pituus on 81 sivua, joista toimitettujen kertomusten osuus on 62 sivua. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että A:n kirja on itsenäinen ja omaperäinen kokonaisuus ja sellaisena tekijänoikeuslaissa tarkoitettu kirjallinen teos.

Jos kirjallisen teoksen nimi ylittää teostasoon, se saa samanlaista tekijänoikeussuojaa kuin itse teoskin. Jotta kirjan nimi olisi tekijänoikeudellisesti suojattu, sen on oltava itsenäinen ja omaperäinen. Oikeuskirjallisuudessa riittävän omaperäisinä on pidetty muun muassa nimiä "Vieras mies tuli taloon" ja "Neito kulkee vetten päällä". A:n kirjan nimi "Steissi" ei ole tekijänoikeuslain 1 §:n edellyttämällä tavalla itsenäinen tai omaperäinen. Se ei yllä teostasoon, eikä sen vuoksi voi saada tekijänoikeussuojaa lain 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

Tekijänoikeuslain 51 §:ssä on teoksen nimeä koskeva erityissäännös. Lainkohdan mukaan kirjallista tai taiteellista teosta ei ole lupa saattaa yleisön saataviin käyttäen sellaista teoksen nimeä tahi tekijän salanimeä tai nimimerkkiä, että teos tai tekijä helposti voidaan sekoittaa aikai-

semmin julkistettuun teokseen tai sen tekijään. Säännöksen mukaista suojaa voi saada sellainenkin nimi, joka ei yllä lain 1 §:n edellyttämään teostasoon. Säännöksen tavoitteena on suojata sekä tekijää että yleisöä estämällä teoksen sekoittaminen aikaisemmin julkistettuun teokseen tai tekijään.

Tekijänoikeuslakia valmistellut komitea toteaa mietinnössään:

"On näyttänyt asianmukaiselta suojata kirjallisen ja taiteellisen teoksen tekijää sitä vastaan, että toinen julkaisee teoksen sellaisella nimellä, joka helposti voi aiheuttaa sekaannusta sen ja aikaisemmin julkaistun teoksen välillä. Tuollaisen teoksen nimihän harvoin on niin erikoislaatuinen, että se sinänsä olisi tekijänoikeuden kohteena, joten ehdotettu suoja näyttää senkin vuoksi perustellulta. Itsestään selvää on, että kysymyksessä oleva suojasääntö on ulotettava koskemaan myös salanimeä ja nimimerkkiä, jolla tekijä on julkaissut teoksen. Säännön tarkoituksena luonnollisesti olisi ensi sijassa tekijän suojeleminen hänelle epäedullista tai loukkaavaa sekaannusta vastaan, mutta se olisi samalla omiaan palvelemaan huomattavaa julkista etua. Ehdotettu suoja olisi verrattavissa lainsäätäjän esim. toimimelle tai tavaramerkille antamaan suojaan (komiteanmietintö 1953:5, 82)."

Tekijänoikeuslain sanamuodon ja esitöiden perusteella on todettava, että lain 51 §:n tarkoituksena on antaa oikeusvaikutuksiltaan varsinaista tekijänoikeussuojaa huomattavasti rajoitetumpaa suojaa tilanteissa, joissa teosten nimien, tekijöiden salanimien tai tekijöiden nimimerkkien samankaltaisuuden voidaan käytännössä olettaa johtavan tekijöiden tai teosten käyttäjien kannalta haitallisiin sekaannuksiin. Koska suojan syntyminen ei edellytä teoksen nimeltä omaperäisyyttä tai itsenäisyyttä, on säännöksen tulkinnan lähtökohtana pidettävä sitä, että nimeltään aikaisemmin julkistetun teoksen kanssa identtisen teoksen saattaminen yleisön saataviin ei ole tekijänoikeuslain mukaan luvallista, mikäli sekaantumisvaara on olemassa.

On selvää, että kuvattu lähtökohta johtaa tekijänoikeuslain 51 §:n tulkinnassa kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöiden sekä kustantajien selonottovelvollisuuden korostumiseen. Tätä on kuitenkin pidettävä lainkohdan tavoitteiden toteutumisen kannalta välttämättömänä. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että käytännössä esiintyvät ongelmat selonottovelvollisuuden toteuttamisessa eivät voi tehdä julkistamista luvalliseksi, mikäli lain 51 §:ssä tarkoitettu sekoittamisvaara on olemassa.

Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen puuttumisesta huolimatta on katsottu, että täysin yleisluontoisten nimien käyttö ei voi aiheuttaa sekaannuksia, joiden estäminen on tekijänoikeuslain 51 §:n tavoitteena. Niinpä säännöksen estämättä on voitu julkistaa esimerkiksi useita nimiltään identtisiä sanakirjoja.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo kuitenkin, että A:n kirjan nimi "Steissi" ei ole täysin yleisluontoinen nimi vaan tekijänoikeuslain 51 §:ssä tarkoitettu kirjallisen teoksen nimi, jota käyttäen toisen, myöhemmin julkistetun kirjallisen tai taiteellisen teoksen saattaminen yleisön saataviin ei ole luvallista, jos teokset ovat sekoitettavissa. Esillä olevassa tapauksessa samalla nimellä julkistettujen teosten sekoittamisvaaraa aiheutuu siitä, että molemmat teokset on julkistettu kirjan muodossa ja että niiden aihepiirit ja kohderyhmät ovat jossain määrin samankaltaisia. Saadun selvityksen mukaan A:n teos on nuorisoa kuvaava dokumentti, C:n teos puolestaan nuorisoromaani.

Edellä esitettyyn viitaten tekijänoikeusneuvosto katsoo, että D on menettänyt tekijänoikeuslain 51 §:n vastaisesti julkaistessaan marraskuussa 1991 C:n kirjan "Steissi", koska A:n toimittama ja B ry:n kustantama samanniminen kirjallinen teos oli julkaistu jo aikaisemmin eli marraskuussa 1990.

Tekijänoikeuslain 51 §:n vastainen menettely voi lain 56 a §:n nojalla tulla rangaistavaksi tekijänoikeusrikkomuksena, mikäli teko on tehty tahallaan tai törkeästä varomattomuudesta. Tekijänoikeuslain 62 §:n mukaan teko on virallisen syytteen alainen.